

zetskega okrožja v Istrii, ali kakor Nemci svoj *ü*, in Serbi svoj *li*, včasih pa tudi kakor kratek *e*, postavim, v besedi duh (düh, dèh), župan (žüpan, žèpan) itd. Sicer je njih narečje v besedah dosto bogatejše kot narečje Krajnecov, Korošcov in Štajarcev. Resnice tega se je bil prepričal, kakor je znano, rajni Jaka Zupan, bivši učenik bogoslovja v Ljubljani, zraven pa, slava mu! iskren Slovenec, kateri ob svojem navadnem potovanju po slavjanskih deželah je bil našel v teržaški okolici veliko izrazov in besed na Krajnškem, na Koroškem in na Štajarskem neznanih, posebno kar se tiče nazvanja različnih stopinj žlahte ali rodovine.

Kar omiko ali izobraženje zadeva, se v teržaški okolici, če se izvzamejo soseske, v katerih se mladina nekaj uči, zlasti Barkola, dozdej celò malo ljudi narajma, da znajo kaj pisati in brati; to velja, žalibog! tudi za vso Istrijo in Dalmacijo, kar kmete in rokodelce slavenskega rodú zadene. Ako se v ti okolici, in sicer tam, kjer ni nobene učilnice, po sreči kakšen človek najde, ki zna kaj malega pisati in brati, se je tega naučil navadno le s pomočjo kakošnega prijatla iz druge soseske srečnejše o tem obziru, in s svojo lastno pridnostjo; drugač mu to nikol ni za roko izišlo. Učilnica v teržaškem mestu se rajtajo, kakor da bi jih ne bilo za to ljudstvo, ker prvič: one so preveč oddaljene od njihovega stanovanja, in drugič: očetje mislijo, da njih gospodarstvo jim ne dopušča pošiljati svojih otrok v mestne učilnice. Je sicer nekoliko resničnega na tem izgovoru, vendar popolnoma opravičen ni. Neverjetno se bo vsakemu zdelo slišati, na priliko: da od Verdeltov (prebivavcev Verdele), katerih število, kakor se je že gori omenilo, znese več od 2000, od kar ondi stanujejo, to je, čez 2000 let (po tem, kar zgodovino-pisavci pravijo), je morebiti do zdaj samo eden, namerč ravno tisti, kterega jez dobro poznam, redno učilnice obiskaval, in redno nauke doversil, čeravno je moral veliko terpljenja in preganjanja od svoje žlahte prestat, poprej ko je dosegel to, kar mu je vedno najdražje bilo — nauk v šoli.

Žalostno je zares viditi in slišati, da domači ljudje niso dozdej nikdar bili v stanu, najti v velikem in bogatem teržaškem mestu za poboljšanje svojega gospodarstva in sploh svojega življenja teda, česar navadno najdejo ptujci — Taliani, Nemci in drugi v tistem važnem austrijskem tržišču, ktero vabi k sebi ljudi iz vsih krajev naše zemlje. Ptujci si po navadi naberó v kratkem veliko premoženja, si zidajo hiše, si kupujejo zemljišč okoli Tersta ali tudi dalej, in obogatujejo, v tem, ko prebivavci okolice, domači ljudje, ostajajo vedno to, kar so od nekdej bili: le kopači, zidarji, kamenarji, strežaji, tovarniki, skorej sploh vsi reveži, ki proti zavživajo in potrošajo, kar si s teškim trudom od dneva do dneva zaslužujejo. Uzrok vsemu temu je od ene strani pomanjkanje tistih pomočkov, ktere imajo in so od nekdej imeli rečeni ptujci kakor tudi teržaški meščani, — od druge pa pomanjkanje potrebnih znanost, pomanjkanje primernih učilnic, v katerih bi si jih oni prisvojili za popravek svojega gospodarstva in tedaj za svojo korist. K ti nesreči se pridružuje dalej tudi bližava mesta, veliko nevarna tistem ljudem, ki najdejo tam priložnost marsikaj slabega viditi, slišati in si prilastiti. Saj je že znan prigovor: „da kmet blizo mest ima na sebi vse napčnosti kmeta, in vse napčnosti meščana“.

Al bo pa to še tako naprej šlo? Ne bo šlo ne; ne more, ne smé več iti. Vse se na svetu spreminja, v malem kakor v velikem; vse preide s časom — ne samo slabo, temuč tudi dobro. Prav ima dubrovački pevec, ko poje:

„Kolo od sreće u okoli
Vérteći se, ne pristaje;
Ko je gori, eto' e doli,
A ko doli, gori ustaje“.

Prišlo bo dobro, morebiti v kratkem, tudi za to nesrečno, sicer korenjaško, pridno, podučljivo in dozdej tudi nikakor še sceloma popačeno ljudstvo. Zadošten je uzrok, pričakovati vesele prihodnosti: tam, kjer ni še učilnic, se bodo ustanovile, in tam, kjer so že ustanovljene, se bodo primerno popravile in zboljšale. To je sadanja velika in resna skerb deželnega poglavarstva teržaškega, ravno kakor tudi svitlega teržaškega škofa, kolikor je na njem ležeče. Slava unemu in temu, kakor sploh vsim tistim že dobro znanim možem, ki so v podporo te lepe in razveseljivne stvari dozdej že kaj pripomogli in še zmiraj pripomagajo! Slava jim! Verdelski.

Ozir po svetu.

Pogled v Silistro.

Silistra ali Dristra je tista pika na zemljevidu Bugarije, kamor so že več tednov očicelega sveta obrnjene, ker posebno tu je zdaj rusovsko-turška vojska. Nekatere čertice o tem važnem mestu bi utegnile tedaj našim bravcem všeč biti.

Silistra je terdnjava z velikim mestom, v kterem prebiva blizo 20.000 ljudi, in stoji na podnožju gôre; zidana je na okroglo tako, da je zlo enaka polovici kolesa, s katero je obrnjena proti Donavi. Mesto obdaja 10 terdnjavnih verst, katerih sleherna je 550 korakov dolga. V vojski leta 1828 in 1829 ni imela ta terdnjava nobenega družega predzidja kakor le dva okopa (šanci), s kterima se je sklepala z reko Donavo in iz katerih so Turki streljali na vodo. Proti Donavi so bile dvojne vrata, na deželo pa tudi dvojne; zdej so le ene — „Stambul-Kapu“ imenovane. V graben se na nobeno vižo ni mogla voda napeljati, ker višje leži kakor Donava teče, in se tudi noben potok va-nj ne izteka.

Za sedanjo vojsko so Turki na obzidju in na grabnih veliko popravili in iznova več terdnjavic sozidali, ki so kakor samostojne predzidja celi terdnjavi močna bramba.

Na južni strani Silistre se vzdiguje bugarska zemlja malo po malem do 200 čevljev visoka in popolnoma na ravnem blizo do Donave, pa tudi ne dosto sternejše se gré k Donavi doli, tako, da se povsod še lahko s topovi pride. Od teh visočin se dá na 800 korakov od naj južnejšega obzidja veči del notrajnega prostora cele terdnjave pregledati. Na teh sterminah so se Rusi v poslednji vojski, komaj za 600 korakov od poglavnega obzidja, s svojimi topovi ustavili in so streljali na zidovje ne le od zad, temuč nekoliko tudi podolgoma v terdnjavo. Na tem mestu je bila terdnjava takrat naj slabejša, in zatega voljo so jo Rusi leta 1829 začeli napadati od te strani.

General Kuckovski, po turškem imenu Muhlipaša, kteremu se ima turška armada zahvaliti, da ima tako imenitno topništvo, je spoznal, da se Silistra ne more dolgo deržati, dokler se ne napravijo na bugarskih visočinah nekatere močne in samostojne terdnjavice, je popravil vse to, in kjer je nekdej naj slabejša Silistriška stran bila, je zdaj naj bolj močna.

Ker je Donava pri Silistri blizo 1000 čevljev široka, in ker tedaj unstran Donave postavljeni topovi — čeravno je breg na uni strani Donave nekoliko nižji od tega na ti strani — zamorejo terdnjavi zlo nevarni biti, so Turki napravili tisto zidovje, na katero krogle naj huje švigajo, iz ilovce in so jih s pletenicami in rušino dobro zadelali; zraven tega pa, da se zamorejo Rusom v bran postaviti, ako bi jih utegnili od vodne strani napasti, so napravili nekatere blokarnice na tistem 150 čevljev širo-

kem prostoru, ki leži med Donavo in severno platjó terdnjave, da lahko na Donavo strelajo in grabne lože branijo.

Silistra nima dostojno stanjš, ki bi zderžale strel topov, pa Turki so, kakor kerti, navajeni pod zemljo riti in se v podzemeljskih jamah s strelivom vred poskrivati.

Veliko prebivavcov je že izzačetka z večjim premoženjem zapustilo to mesto; vendar je večina za orožje sposobnih moških ostalo v terdnjavi, ki združeni z 12 rednimi regimenti, branijo sedaj to terdnjavo, ktera ima dostojno in teških topov, in v kateri zapoveduje eden naj bolj izurjenih in pogumnih generalov: Musa-paša.

O tacih okoljšinah se ni čuditi, da dosihmal Rusi, čeravno scer junaško napadajo terdnjavo, še niso dosti opravili in da jih je že sila veliko konec storilo.

Novičar iz austrijskih krajev.

Iz Celovca. Gosp. minister bogočastja in nauka grof Thun je, ogledovaje medpotoma mnoge učilnice, iz Maribora došel v Celovec. V saboto je bil gosp. svetovavec ravno tega ministerstva dr. Kleemann o zadevah gimnazialnih šol v Ljubljani, od kodar se je v pondeljek podal v Gorico in Terst.

Iz Ljubljane. Iz Dunaja nam piše gosp. Cigale, da je čerko *A* za nemško-slovenski del našega slovnika že večidel izdelal. Radi mu verjamemo, da bolj dolgočasne čerke od nemškega *A* ni, ker skorej vsi nemški glagoli se 4krat v njej znajdejo, namreč: *ab-*, *au-*, *auf-*, *aus-*, in da mu je to naj več nagajalo, da v rokopisu niso glagoli logično razlagani, na priliko: pride „abnehmen“ in zraven stoji *v. a.* (verbum activum) in so res nekteri izreki taki, da je *v. a.*, pa precej za tem je kaj tacega, na priliko: „Der Schmerz nimmt ab“, kar je že *v. n.* (verbum neutrum), in potem spet „den Eid abnehmen“, kar je activum itd. Ker takih marinih merdjelic gosp. vrednik ne smé terpeti, je res opravil na kupe, pa bo potem tudi — delo mojstra hvalilo. Ker je gosp. Blaznik že čisto novih čerk iz Praga dobil in bo tudi po naukazu svitlega gosp. knezoškofa za slovník nalaš napravljene papir v Vevški papirnici kmalo gotov, se bode natis željno pričakovanega slovnika zamogel skoraj začeti. — Semtertje se je govorilo, da bode prihodnje leto še manj slovenščine v naših gimnazialnih šolah. Za gotovo zamoremo povedati, da vse take gevorice so skoz in skoz prazne gevorice. Slavno ministerstvo nauka se nepremakljivo pravičnega pravila derži, da vsak naših rojakov mora na koncu gimnazialnih šol slovenski jezik ravno tako dobro brati in pisati znati kakor nemškega, ker obojega bo potreboval vsak, naj je bogoslovec ali pravoznanec ali zdravnik, kadar nastopi stan svojega poklica, in namen gimnazialnih šol je: izrediti deržavi popolnoma pripravne duhovne, juriste in zdravnike. Slavno ministerstvo ima za vse dežele našega cesarstva edini namen, tedaj se tudi v deželah, kjer se slovenski jezik govori, ne smé zanemarjati slovenskiga jezika v šolah. Kdor se maternega jezika ni učil, ga ne zna popolnoma, čeravno morebiti abotno misli, da ga zna; kdor ga pa ne zna (to je, da ne zná brati in pisati), pride sedanji čas stokrat v zadrege. Hinc illæ lacrimæ! Tudi Nemeč, Talijan, Francoz in vsak se mora svoj materniga jezika še posebej v šolah učiti. Kaj le Slovenec je morebiti taka modra glava, da že svoj jezik v pelnicah na svet prinese! „Ja frajlh! če bi bla tista naša špraha ta rihteg in ta prava špraha, k' jo slišmo na gasi, kader, postavim, se dve frave med sabo unterholtate od nedeljskiga špancira pod Roženpoham al pa od engliš perajtarjev, potlej b' se jo na blo treba učiti, ker b' se že iz tega gšpreha lahko dol vzelo, da kranska špraha ni taka kenšt, koker nekteri Slovenjarji

mislijo, ki se čez vsak falar grozno aufholtajo in pa jamrajo, de v Iblani tako zleht govormo“ — Res! če bi ta jezik, ki smo ga ravno slišali, pravi slovenski jezik bil, bi bilo škoda za vsako uro, da bi se ga učili. Ker pa je naš jezik lep jezik, po svetu čislan in po pravilih slovnice omikan jezik, se ga mora vsak učiti, naj je kmet ali gospod, in čeravno ga že govori od mladih nog, ako ga hoče prav znati.

Novičar iz mnogih krajev.

Presvitli cesar so pri odhodu iz Praga ondašnjemu deželnemu poglavarju pisali pismo, v katerem pohvalijo Pražane in sploh celo deželo, ki je Njih in cesarico tako lepo in serčno sprejela, ter pravijo, da so se veselo prepričali, kak krepko napredje obertnijstvo in kmetijstvo, in kak hvalevredno se obnašajo javne naprave, ki so jih s cesarico obiskali, in vse milodarnice, ki si neprenehoma prizadevajo revšino tolažiti in ji pomagati. 22 v praški jetnišnici zapertim so milostno odpustili ostanek kazni, in so darovali 4000 fl. ubogim praškega mesta, 2000 fl. pa so podelili odboru tiste milodarnice, ktera je v pomoč revežem. — Nadvojvoda Joan so šli v sredo v Benetke; odtod grejo čez Verono in Bocen v Meran na Tirole; gospá njih in sin prideta 29. t. m. za njimi; vsi skup grejo potem v toplice Gasteinske. — Lombarskotesinska meja je spet odperta. — 12. dan t. m. je c. k. ministerstvo na Dunaji spet za 20 milionov deržavnizakladnih listov (Reichsschatzscheine) sožgati dalo. — Policija v Veroni je ukazala sila veliko spridene koruzne moke v reko Adig (Etsch) vreči, da je bila voda dolgo časa pravi močnik; gerdi vohernik, kteremu se je ta zdravju škodljiva moka vzela, je pustil žito raji popolnoma sognjiti, kakor da bi ga bil za neke centime ceneje prodajal. — Višja sodija v Nizozemlji (Niederlanden) je razsodila unidan neko pravdo, ki je terpela celih 434 let; dve soseski ste se pravdale od leta 1420 za neko mejo. Ta meja bo pač draga zdaj! — O 5 ali 6 dnéh se pričakuje na Dunaji tisti imenitni odgovor rusovskega cara na poslednje vprašanje naše vlade, po kterem se bo razsedilo: ali se bote tudi naša in pruska vlada zoperstavile rusovski. — Do 9. t. m. je bil skor vsak dan boj pri Silistri; sliši se, da je junaški komandant te terdnjave Musa-paša v enem teh bojev konec storil, in da namesto njega je Omerpaša postavil Kirikli-pašata. Rusi sicer niso še nič opravili važnega; velik napad je bil nek namenjen 11. dan t. m. Za gotovo se pripoveduje, da je Izmajlpaša, poveljnik prednje Omerove straže, le še 3 marše od Silistre. — Po časniku „Vestitoromanesk“ je Paskiević hudo zbolel. — V Bugarii stoji zdaj najmanj 100.000 Rusov; sicer pa se močna armada nabira v Moldavi; Francozi si zavolj tega zlo glave belijo: eni mislijo, da odtod žuga car rusovski austrijski erdeljski deželi, drugi, da je s to umiko car nemškim vladam naznanil, da ga je volja sčasoma zapustiti podonavske knežije. Kmalo se bo pokazalo: kaj je pravo. — V Galipolje je med 27.—30. t. m. prišlo spet na novo 6000 Francozov. Maršal St. Arnaud terja še 40.000 mož, da bi potem pri Šumli se spustil v boj. — Tiste male ladje, ki jih admiral Napier terja za streljanje na Kronstadt, bojo nek kmalo gotove. — Gerško miruje. — Vojvoda Newcastle je izvoljen samostojni vojni minister angleške vlade, lord Rusel pa predsednik skrivnega svetovavstva. — V Beligradu je 6. dan t. m. z bobnom oklicano bilo, da vsak bojnič ima 2 para opánk, puško, pištole, smodnik in krogle pripravljene imeti in na dano znamoje hipoma se sniti na zbirališču. Kaj je vzrok tega ukaza, nihče ni vedil.